

Geboorte na de Dood

**Wij, Maria Elisabeth,
gravin van den Bergh, markiezin van Bergen op Zoom (1610-1633)***

Dr. Tjalling T. Wieringa

Voorwoord

In het verleden namen getuigenverklaringen binnen een te voeren proces een belangrijke plaats in. De getuigen immers konden vanuit hun eigen ervaring het gebeuren na vertellen.

Wij moeten ons echter goed realiseren dat datgene wat door getuigen wordt waargenomen sterk afhankelijk is van aangeleerde kennis. Anders gezegd, waarnemen is kijken door een begripsmatige bril. Wanneer wij nu naar het verleden kijken, dan doen we dat met de kennis van de 21e eeuw en deze is duidelijk verschillend van die van het begin van de 17e eeuw. Als wij over het hart spreken dan hebben we het over pers-pomp orgaan, maar toentertijd was het hart de zetel van de aangeboren warmte en de vitale krachten, het hart kookte en moest door ingeademde lucht gekoeld worden. We spreken nu over coma, kunstmatige beademing en hersendood, begrippen die in de beginjaren van de zeventiende eeuw totaal onbekend waren.

Teruggaan in tijd kan dientengevolge een ‘oordelen’ inhouden met in de nabijheid een ‘veroordelen’. Om nu het laatste in dit artikel te voorkomen zal ik zoveel mogelijk de geschreven feiten weergeven. Er rijst daarbij opnieuw een probleem, namelijk dat deze feiten geschreven zijn in verschillende talen. Voor de duidelijkheid moet ik deze dus zo veel mogelijk hertalen naar het huidige Nederlands. Hierdoor kunnen bepaalde accenten op een onjuiste plaats terecht komen. Bovendien ben ik verplicht een verkorte weergave te geven van wat er werkelijk geschreven is, met als gevolg een vorm van ‘selectiviteit voor het einddoel’. Kortom, dit artikel is en blijft een narratieve benadering van wat er werkelijk in het begin van de 17e eeuw gebeurde.

Een swaere questie...

I. In't jaar ons Heeren 1633

1. Boxmeer

donderdag 6 januari, Driekoningen

Het loopt tegen acht uur als op deze koude donderdagochtend gravin Maria Elisabeth, vanaf 14 juni zwanger, tegen haar 26-jarige staetjoffer (hofdame) Catharina Eijndthouts zegt dat zij haar kind nog nooit zo goed voelt als nu het geval is. Zij verzoekt Catharina dit goede nieuws aan haar man graaf Albert aan te zeggen. Een paedse (knecht) wordt naar de graaf gestuurd. Odille de Molin, de vrouw van Herman Cours, vraagt mevrouw: “waar voelt u uw kind?” “Aan beide zijden van de buik”, antwoordt Maria Elisabeth. Daar Odille zelf pas zwanger is geweest, vraagt Maria Elisabeth of zij het kind ook wil voelen. Op het moment dat Odille haar handen op haar achterste probeert voor te verwarmen, krijgt Maria Elisabeth haar eerste epileptische toeval. Er ontstaat paniek. Snel wordt zij op bed gelegd. Een bediende haast zich om de vroedvrouw Maria Mooren, afkomstig uit Sambeek, te halen. Pastoor Anthonius Peelen wordt gewaarschuwd en komt met spoed naar de kamer van Maria Elisabeth. De heer Peelen heeft naast zijn theologische studie de “konst van het genezen” geleerd. Als doctor medicus mag hij van zijn bisschop direkt hulp verlenen nu de lijfarts Dr. Joannes Rombius thuis in Embriek (Emmerich) is. De toeval is kort maar hevig. Het duurt even voordat Maria Elisabeth weer reageert op haar omgeving. Eenieder is geschrokken. De vroedvrouw denkt dat de geboorte nabij is. Niet lang daarna kondigt zich een tweede convulsie aan. Deze duurt langer en is zo hevig dat Matthijs van Montfoort, de 32-jarige amptman van Millingen, wordt verzocht haar duimen uit haar handen los te maken, hetgeen hem nogal wat moeite kost. Catharina Huijssen in haar 36e jaar en Maria Grave, “in ‘t 24e jaar”, houden haar voeten vast. De frequentie van de convulsies nemen toe. Hoewel Maria Elisabeth bij intervallen helder en bij haar verstand is vertrouwt pastoor Peelen het niet en neemt haar de biecht af. Haar laatste wil wordt opgeschreven. Al haar goederen geeft zij aan haar man. Tegen de avond komt Maria Elisabeth na de tiende convulsie niet meer bij bewustzijn. Matthijs van Montfoort ziet dat de buik als een zak meel van de ene zijde naar de andere zijde wordt gesmeten. Men vraagt de vroedvrouw of het kind nog te redden is. Zij voelt, maar na “de laetste begaevinge is dat lijff gansch gesloeten”. Leven bespeurt zij niet. Na de twaalfde toeval konstateert doctor medicus Peelen het onmogelijke, Maria Elisabeth is dood. Het is omtrent negen uur in de avond.

Een grote droefheid overvalt het huis. Graaf Albert schrijft aan zijn familie: “..ick ben in soo overgroote droofheit gestelt dattet Godt alleen bekent is, solle niet lievers wunschen als haer daetelick

te moegen volgen...”. “En het kind?”, vraagt Matthijs van Montfoort; zowel de vroedvrouw als de dokter antwoorden dat het al dood is.

Bij Maria Elisabeth wordt het “vreissem” van haar gezicht gewassen en het “doode kleet” aangetrokken. Men legt haar op het stro van het ledikant. Het lichaam wordt met een laken toegedekt, het hoofd vrijgehouden. De volgende dag zal zij door Mr. Herman de Bie (Amersfoort 1600-Venlo 1688) uit Grave worden “uitgeschilderd”.

‘s Nachts valt haar mond open. De 50-jarige Maria Bilsteins ook wel Maria Mocque genoemd, vrouw van de huidige trompetter van graaf Albert, probeert met behulp van “acht of tien in een ander gedraeijde servette de kinne van haare genade aen die Sante, sijnde een doeck om ‘t hoofd, vast te spelden ende daarmede den mundt dicht toe binden”.

vrijdag 7 januari

Tegen tien uur komen Catharina Eijndthouts en Maria Bilsteins op de kamer van Maria Elisabeth. Zij begrijpen nog steeds niet dat hun genadigde vrouwe er niet meer is. Gisteren was zij nog zo blij toen zij haar kind zo sterk voelde. Zij staan even stil bij het bed. Catharina legt haar hand op de buik van Maria Elisabeth en verbaast zich erover dat deze nog warm aanvoelt, ook het kussen onder haar hoofd is warm. Maria Bilsteins bevestigt haar gevoelens: zou er nog leven zijn? Pastoor Peelen wordt geroepen en voelt haar pols. Niets. Hij twijfelt. Een bediende gaat een glas water halen. Pastoor Peelen plaatst het op het hart van Maria Elisabeth. Hij ziet geen enkele beweging. Gerustgesteld verlaat hij de kamer. Tegen twaalf zet Mr. Herman zijn eerste lijnen voor het gelaat.

‘s Middags arriveert vanuit Emmerich de 46 jaar oude Dr. Joannes Rombius. Sinds enkele jaren de persoonlijke lijfarts van Maria Elisabeth. Graaf Albert vraagt hem om onmiddellijk naar zijn vrouw te gaan kijken. De graaf wenst duidelijkheid over haar dood. Na zijn bezoek, zegt Rombius tegen de graaf “uwe excellentie moet sich te vreden stellen, genadaedige heer, zij is dood”. Op de gang ziet dr. Rombius de heer Graus, raadsheer van de graaf en vertelt hem dat hij het raadzaam vindt sectie te verrichten. Zou Sijne Excellentie daartoe te bewegen zijn? De heer Graus antwoordt dat hij “sulcx sijn Genade niet en darff” te vragen.

‘s Avonds zien enkele vrouwen “brubbelkens van speksel in de mondt tusschen de lippen van vrouwe marquise spelen gelijk off de asem die hadde gedreven”.

Tegen middernacht zit Aert van Varsevelt, de 47-jarige pastoor van Loon en kapelaan in Boxmeer, samen met de vicaris van Maashees, de 35-jarige heer Jan Schenk, te waken bij het voeteneind. Hij leest in het Officium Defunctorum. Plotseling hoort hij gepiep en gerammel, hij kijkt naar Jan Schenk; “Jezus wat mag dat toch wel wezen”. Aert staat op, loopt naar het midden van het ledikant en luistert aandachtig. Dan roept hij Maria Bilsteins. Ook zij hoort het gepiep en gerammel. Met een kaars kijkt men onder het bed. Zij zien niets. Maria Bilsteins gaat naar de

aangrenzende kamer waar de vroedvrouw ligt te slapen. Zij schudt haar wakker en vertelt de slaapdronken Maria Mooren over de vreemde geluiden bij de buik van de marquise. “Ghij sijt geck dat sijn winden” antwoordt de vroedvrouw; zij draait zich om en slaapt weer in.

Een weinige tijd na middernacht ziet Jan Schenk dat het laken “sich verset ende naderhandt wederom in sanck”. “Het licham hefft eenige beweginge ende het stroy rispelt ende oock hoort hij eenige rammelinge”. Verschrikt zegt Jan Schenk: “dat in soo vern hijer den mensch alleen waer men soll verveert ende bange sijn”.

Een poosje later ziet Jan Schenk dat “het lichaam van de vrouw marquise daer naer verandert ende d’oogen begonsten in tho vallen ende de reghte dooth verwe begost tho setten ende uyth haer neuse hefft beginnen tho bloijen”.

zaterdag 8 januari

Wanneer Maria Mooren die morgen op de kamer van de marquise komt, zitten de vrouwen bij het vuur. De stemming is bedrukt. Niemand spreekt een woord. Ook Maria Mooren gaat bij het vuur zitten en verwarmt haar handen en voeten. Na een poosje hoort zij een geluid. Toup, toup, toup. “Wat is dat voor een geluid?” vraagt zij, in de richting van het bed lopend. “Ik zou maar eens gaan kijken” wordt er geantwoord. Maria Mooren stuurt de schilder en andere manspersonen de kamer uit. Daarna haalt zij het laken weg. Tot haar grote verbazing ziet zij een kind tussen de benen van de marquise liggen, liggend op zijn “buijcke en aensicht” en via het “navelpesken” nog met de moeder verbonden. In haar elfjarige loopbaan als wisemoeder (vroedvrouw) had zij dit nog nooit meegemaakt. Het kind voelt nog warm aan, “sijn sacsken van sijn mannelijkheid nog opgeschort”. Maria Mooren knipt de navelstreng door, het bloed loopt weg. De “haerkens van dat kijndt gelijckt sijn vrouwmoeder” hoort zij achter zich zeggen. Het kind ziet er verder “volkomen” uit en er zijn geen “quade reuken” waar te nemen. Zij wast het kind, trekt het een doodskleedje aan en legt het naast zijn moeder.

maandag 10 januari

‘s Ochtends hoort een getuige dat er tussen pastoor Peelen en een Capucijn van Cleve “harde proposten” vallen. De Capucijn verwijt de pastoor dat hij in zijn hoedanigheid als medicus onjuist gehandeld heeft. Hij had een keizersnede moeten toepassen om het kind van de dood te redden. Pastoor Peelen blijft rustig en verklaart dat hij dit niet “derffde te doen overmits sijn Excellentie hem mogte te last geleyt hebben dat het kindt vande incisie gestorven was”. De Capucijn antwoordt: “indien dr. Rombius daer geweest waere hij de incisie soude toegelaeten hebben”.

dinsdag 15 maart

Nadat afgelopen zondag de rouwmaaltijd in Nijmegen is gehouden, wordt het lichaam van Maria Elisabeth deze dag, door een haag van gele en witte flambouwen, bijgezet in het familiegraf in de kerk van Boxmeer.

2. Wij Maria Elisabeth

Maria Elisabeth wordt op 24 augustus, Sint- Bartolomeusdag, 1610 op Huis Bergh te 's-Heerenberg geboren. De trotse vader graaf Herman van den Bergh ('s-Heerenberg 1558-Spa 1611) is de oudste zoon van Willem IV graaf van den Bergh uit het huis van der Leck en Maria van Nassau (Dillenburg 1539-Ulft 1599) zuster van Willem van Oranje. De moeder, Maria Mencia van Witthem (Wouw 1581-Brussel 1613), is de oudste dochter van Jan van Witthem (1550-1588), heer van Beersel, en Margaretha van Merode (1560-1588) erfdochter van het markiezaat van Bergen op Zoom. Graaf Herman is geboren op het Huis Bergh. Over zijn jeugdijaren is weinig bekend. Een portretje van de jeugdige graaf wordt genoemd in de inventaris uit 1613, maar dit schijnt helaas verloren te zijn gegaan. Hij verblijft enige tijd op de Dillenburg bij zijn oom en peetvader Johan van Nassau en onderhoudt ook in latere tijden goede contacten met zijn neven Willem Lodewijk en Ernst Casimir, zij het, door de Tachtigjarige Oorlog, slechts schriftelijk. Zoals zovelen uit de aristocratie kiest ook graaf Herman voor een militaire loopbaan. In 1576 wordt er door zijn vader graaf Willem IV nog wel een poging gedaan om hem tot stadhouder van Friesland benoemd te krijgen, maar in het najaar van 1584 treedt hij met zijn vader en diens broers Frederik en Oswald in Spaanse militaire dienst. Hierdoor worden de graven van den Bergh tegenstanders van hun neven, de graven Nassau, en het Staatse vrijheidsstreven. In 1593 is graaf Herman benoemd tot Spaans stadhouder van Gelderland (Opper-Gelre, Venlo/Roermond) en ontvangt in 1601 het Gulden Vlies voor zijn verdiensten voor de Spaanse koning. Hij huwt in februari 1599 op het kasteel Beersel bij Brussel met de 23 jaar jongere Maria Mencia van Witthem. Zij brengt zeer aanzienlijke bezittingen mee in het huwelijk.

In het voorjaar van 1601 blijkt Maria Mencia in verwachting te zijn van haar eerste kind. Hierna zwijgen de bronnen, een miskraam kan niet worden uitgesloten. Een tweede zwangerschap schijnt verscheidene jaren uitgebleven te zijn maar in 1608 schrijft graaf Herman vanuit Venlo aan zijn zwager graaf Floris van Culemborg dat Maria Mencia "s'accoucha, ung mois devant son terme, au soir environ les 10 heures d'une fille d'entiere disposition, que apres avoir receu le St. Baptesme trespasa le lendemain" (beviel, een maand te vroeg, van een perfecte dochter,

genoemd Maria Margarita, die na het heilige doopsel ontvangen te hebben de volgende dag overleed). Tijdens het begin van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) resideert de familie weer op Huis Bergh en het is daar dat in augustus 1610 “onse gnaedigde vrouw Marquisze gelegen is van een jonghe dochter genoempt Maria Elisabeth”.

Kort na het overlijden van graaf Herman in augustus 1611 wordt Maria Mencia, in verwachting van haar derde kind, ernstig ziek en moet per draagbaar van Eigenbrakel naar Brussel worden gebracht omdat de dokters transport naar Bergh ongewenst achten. Op 21 november bevalt Maria Mencia van een dode dochter.

Ondanks de belofte aan haar man niet opnieuw te zullen huwen, hertrouwt Maria Mencia in oktober 1612 in de Sint- Romboutskerk te Mechelen met Willem van Melun, prins van Epinoy. De familie Van den Bergh is daarover zeer ontstemd. Gravin Anna schrijft: „Man hort wunder sagen so lustig als sie yss undt hoffertig [hoogmoedig] dabey [geen rouwperiode]... E(uer).L(ieben) wirdt ohn zweiffel wal gehort haben, wie das sie sich vor die prinzessin von Orannigen [echtgenote van prins Philips Willem zoon van Willem van Oranje en Anna van Buren, een neef van de graven Van den Bergh] gedrungen hatt umb vor zu gan, aber die Prinzessin hatt ir die wahrheit wol gesagt [tegen de rangvolgorde] ..Es steht zu besorgen das ir Gott noch etwas wirdt zuschicken [God zal haar straffen] dan die wiltigkeit [onbeschaafdheid] iss viel zu gross, als ich hor sagen“ [verwensing].

Deze wens wordt spoedig vervuld. Reeds op 28 juli 1613 overlijdt Maria Mencia, nu prinses de Epinoy, na complicaties bij de bevalling van een kind. Het kind is direct na de geboorte overleden. Maria Mencia wordt begin augustus naast graaf Herman in Eigenbrakel in het familiegraf bijgezet, na een met veel statie omgeven uitvaart te Brussel. Graaf Hendrik schijnt als enige van de familie Van den Bergh aanwezig te zijn geweest.

Graaf Herman heeft voor zijn huwelijk een relatie met Elisabeth van Heeck gehad waaruit een dochter is geboren. Deze bastaarddochter wordt Juliana genoemd en groeit mede in het gezin van de graaf op.

Eind 1613 gaat de pas drie jaar oude Maria Elisabeth, universeel erfgename van alle bezittingen van haar ouders, samen met haar halfzuster Juliana, een kamerdienaar en twee kamermeisjes, “a la Court-aan het Hof” te Brussel. Hier worden zij opgenomen in de hofhouding van de Infante, de aartshertogin Isabella, dochter van de Spaanse koning Filips II en regerend vorstin van de Zuidelijke Nederlanden. Een opdracht tot betaling van een wandkleed (tapisserie) voor haar kamer gemaakt door de beroemde wevers Jacques Geubels en Jan Raes is bewaard gebleven en

uit de geraadpleegde literatuur blijkt dat ook de aartshertogin eind 1613 de familie Geubels heeft verzocht om twee kamers in haar paleis te “behangen”. Het laatste betreft voorstellingen van de “Historie van Diana” en de “Historie van Noach”. Symbolisch voor Maria Elisabeth zijn wellicht de dierenwereld van Noach [de opname in het hofleven] en voor haar oudere halfzus Juliana, Diana de beschermster van het opgroeiend leven [Maria Elisabeth]?

Graaf Herman heeft op zijn sterfbed bij codicil de wens uitgesproken dat zijn dochter zou huwen met haar volle neef graaf Albert (Brugge 1607-Boxmeer 1656) oudste zoon van zijn broer graaf Frederik van den Bergh (Ulft 1559- Boxmeer 1618), heer van Boxmeer etc., en Françoise de Ravenel (1583-1629). De wens is in wezen een compromis. In zijn testament van 21 augustus 1610 beschrijft graaf Herman namelijk dat na zijn dood het graafschap Bergh, “baronien ende heerlijkheden van Bilandt, Wisch, Hoemoet etc. sullen succederen ende erven op zijnen oldsten broeder graaf Frederick ende bij gebreke van hem zijne soonen den oudsten van de selve altoos praeferende sijn broeders”. Daar graaf Frederik slechts één zoon heeft zal dit laatste graaf Albert zijn.

De kamerling Pascael de Pauwe verklaart evenwel dat Mevrouw de Marquise (Maria Mencia) samen met de medicus dr. Villers (professor te Leuven) en een Jezüiet met de naam Veranneman, vele uren met graaf Herman hebben gesproken en er bij hem op aan hebben gedrongen zijn testament alsnog te wijzigen ten voordele van zijn dochter en het kind dat Maria Mencia onder haar hart draagt. Uiteindelijk, nadat zijn vrouw beloofd heeft voor de rest van haar leven in te treden in een klooster te Keulen, heeft de graaf toegegeven en in de namiddag van 11 augustus 1611 heeft hij het codicil getekend. De volgende ochtend rond 4 uur overlijdt graaf Herman.

Op de 27e april 1615 wordt te Brussel, op verordening van de Infante, een ‘contract antenuptial’ [contract voor een toekomstig huwelijk] vastgesteld, waarin graaf Albert’s ouders geassisteerd door hun neef Philips Willem, prins van Oranje, graaf van Nassau etc. en Maria Elisabeth’s ooms en tutors graaf Hendrik en Claude François de Cusance, baron de Beauvois etc., afspreken dat Albert en Maria Elisabeth zich zullen verloven zodra zij de leeftijd van zeven jaar heeft bereikt en dat het huwelijk zal plaats vinden nadat zij twaalf jaar is geworden. De Infante moet wel haar toestemming geven.

Op 12 september 1623 wordt de zestienjarige Albert door de koning meerderjarig verklaard. Op 14 oktober 1625 worden te Duinkerken in de persoon van Ambrosio Spinola, Markies de Balbases, “Raet van State van zijne Majesteit, Groot Commandeur van Castilien, Veldoverste Generael van zijne legers herwaerts ende grote Hofmeijster”, door Hare Hoogheid Isabella de

huwelijkse voorwaarden, naar “conditien” van het vermelde contract, nader besproken en ondertekend. Nadat paus Paulus V dispensatie heeft verleend wegens tweedegraads bloedverwantschap, wordt op 8 oktober 1625 in het aartshertogelijk paleis te Brussel het huwelijk voltrokken tussen neef en nicht. Maria Elisabeth is dan 15 jaar oud.

II. Maria Elisabeth’s opvolging

1. De Erfgenamen

Wanneer Maria Elisabeth op Driekoningen, 6 januari 1633, te Boxmeer overlijdt, ontbreekt een testament. Wel is op die dag door pastoor Peelen nog haastig een wilsverklaring opgesteld maar deze zal niet worden erkend. Graaf Hendrik eist als “naeste inden bloede” zijn rechten op en bezet het kasteel te Ulft en belegert Huis Bergh. De gemoederen lopen hoog op.

In april 1633 besluit het Hof van Gelre en Zutphen tot ‘sequestratie’ (beslagneming) van stad en slot Bergh. Men gaat akkoord om het geschil voor te leggen aan het Hof. Op 15 augustus 1634 wordt te Arnhem de sententie (vonnis) uitgesproken: Graaf Albert verkrijgt het bezit van de Gelderse leengoederen.

Graaf Hendrik accepteert dit niet. Bij nader inzien acht hij het Hof niet bevoegd in deze zaak en begint in december 1634 een nieuw proces aan het Leenhof van Zutphen over de opvolging in de navolgende acht lenen:

1. *Het huijs ende slott ten Berghe, den Gaerthoff, die Gerichten hooge ende leege van der Stadt ten Berghe van Zedemer [Zeddam] kerspellen in die buijrschap Wijnbergen, ende die Visscherien daer binnen, die tienden tot Ysenvoirde, alle beleende mannen op den Goij, dat Gerichte van Netterden hooge ende leege, die Schaepswaeren ende Visscherien daer binnen, die Gerichten tot Else, Wielhese, Goessenshese, gheijten die Spielberch, toe Boeckhese ende Sasseltvoort [nu Duits gebied], alle Gerichten hooge ende leege tusschen Embrick ende ten Berghe, vrij goedes, vrij luijden, alle die leenmannen die gegoedet sijn inden voornoemden kerspelen, alle heerlickheit daer binnen, die Gruit [stof voor het brouwen van bier] ende die munt tot Dideren [Dieren] in Veluwen gelegen*

2. *Dat huis en Slott Ulft met sijnen voorgeborcht, vestingen, vrijheijt dijcken ende allen anderen toebehooren inden kerspel van Gendringen gelegen*
3. *Dat huijs en Slott tot Didam met all sijnen toe behooren*
4. *Die heerschap van Ochten met allen hoeren rechten ende toe behooren in Neder Betuwen gelegen*
5. *Die Guijlicker goederen in Over Betuwen inden kerspel van Elst ende daer omtrent gelegen*
6. *Dat huijs ende Slott ter Borch [Terborg] met sijn toe behooren, die heerlickheijt huijs ende haeve van Wisch met haeren rechten ende toe behooren, die Gerichten tot Versevelt [Varsseveld] en Sijlvolden [Silvolde], die tienden tot Doetinchem, Dichteren ende Oersel [nu stadswijken van Doetinchem], dat goet ende die muelen ter Haep met haeren rechten ende toebehooren*
7. *Dat huijs ter Nieborch met vier margen lants genoemt het steenkamphen den nedersten weert tegens der Nienborch inden Rhijn gelegen ende ses ende t' negentich margen lants inden kerspel van Valborch als die heer Henrich van Vlaenderen toe besitten plach, toe saemen in Over Betuwen gelegen*
8. *Die hoffstadt toe Vrienestein met allen haeren rechten ende toebehooren niet daer van uijtgescheiden in Overbetuwen inden kerspel van Driel gelegen.*

Het voornamelijk schriftelijk gevoerde proces zal vier jaar duren.

Graaf Albert, als verweerder, baseert zijn rechten op vier kapitale middelen te weten:

- I. *Jus primogeniturae* [erfrecht oudste zoon] *inden Graeflijcken huise Berge altijd onderhouden*
- II. *Een Renuntiatie* [afstand doen van] *of vertichnisse dien de heer Aenlegger [graaf Hendrik] op dese successie soude gedaen hebben*
- III. *Drie dispositien* [testamenten] *d'eene van Graef Willem vanden Berge, de tweede van Graef Harmen vanden Berge, de derde van hooggemelde vrou Marquise*
- IV. *T'leven vant'kint t'welk naden doot bijde vrou marquise gevonden is.*

Hiervan trekt het laatste - de geboorte van het kind - onze aandacht. Los van het feit hoe dit mogelijk was, is de beslissende vraag die de toenmalige juristen zich moesten stellen: kan dit kind tot de erfenis worden toegelaten?

In het te voeren proces, graaf Hendrik contra graaf Albert, wordt het toegepaste recht het Romeinse recht genoemd (ook wel geleerd of gemeen of keizerlijk recht). Dit recht wordt door de juristen van die tijd beschouwd als het recht dat voor alle volkeren gemeenschappelijk is. Daarnaast is er nog het recht dat eigen is voor een bepaald volk (bijvoorbeeld Oud Fries

recht) en vinden we naast het geschreven recht ook nog het gewoonterecht. Wat geldt nu voor de acht leenen die ter discussie staan:

“staet te consideren vooreerst bij partijen bekend te sijn ende uijt de respective beleningen te geblijken dat de acht leenen in questie sijn leenen Ten Zutphenschen Rechten, hoedanige leenen van dier nature sijn dat sij vervallen ende erven op den oudsten ende naesten bloedverwante van den laesten vasal of possesseur des Leens ende wort de naeste te wesen verstanden die inderdaedt ende eigentlijke, ende niet perfectionem juris (van rechtswege) of bij repraesentatie de naeste, is: In voegen dat de tweede soon inde successie gepraefereert of voorgetogen wordt den soon van den oldsten voor sijn vader of moeder overleden. Het is nu soo, dat wijlen vrou Maria Elisabet Gravin ten Berge ende Marquise toe Bergen opten Zoom laeste possesseur van dese acht leenen verstervende nagelaten heeft Graef Hendrich vanden Berge in desen aenlegger haeren Oom of Vaders broeder ende Graef Albert vanden Berge, in desen verweerder, haren Cousin Germain, Fratrem patruelem of haers Vaders broeders soon.”

Nu indien men beslist voor toelating dan heeft graaf Albert een sterk punt; immers na de dood van zijn vrouw erft het kind. Als dan het kind sterft is graaf Albert de naaste ‘in bloed’ en erft van het kind.

2. Jurisprudentie

In zijn ‘Vijf boecken der gewijsder saecken’ behandelt de vermaarde Dr. Johan van der Sande, uit een bekend Arnhems geslacht van rechtsgeleerden, Raad bij de Hove van Friesland en samen met zijn collegae Dr. Johannes Saecksmas en Dr. Joachim Andrea, adviseur van het Leenhof van Zutphen, een rechtzaak waarvan de sententie is uitgesproken op 30 januari 1627. Het betreft ook hier een geval waarbij de vraag naar voren komt wanneer is een foetus wettig om ‘tot een erfenis te worden toegelaten’.

Wat is er gebeurd. Een boer komt door een ongeval om het leven. Zijn vrouw is in verwachting van hun eerste kind. Dit kind zal zodra het geboren wordt, de boerderij en de roerende goederen van zijn vader erven. Het kind wordt veel te vroeg geboren en sterft onmiddellijk in de handen van de vroedvrouw. De schoonmoeder, als ‘naaste in bloede’ van de vader, begint een proces tegen de moeder, als ‘naaste in bloede’ van het kind. De sententie luidt:

“Een vrouwe de welcke nae de dood van den Manne al te vroege vrucht van zes maenden gebaert hadde begeerde Erfgenaem des selviges verklaert te worden ende zij betoonde door getuijgen dat het geboren een knechtjen was hebbende sijn volle ledenkens, ‘t welke sich

beweegt ende gheschreeut hadde ende dat het meenighmael den asem uijt ende in gehaelt hadde”.

Het hof heeft geoordeeld dat de vrucht “geleefd” heeft en heeft de moeder tot erfgenaam verklaard.

Niet iedere beweging, zo begint Van der Sande zijn toelichting, toont aan dat het kind leeft. Het moet duidelijk een reflectie zijn, een innerlijke activiteit. De pols, ademhaling, in- en uittrekkingen van de armen en benen, op- en neerslaan der oogleden al deze activiteiten zijn volgens Van der Sande duidelijke tekenen van leven. Zodra het kind geboren wordt begint het te huilen en als dit niet het geval is dan wordt het geacht dood te zijn. Nu is voor de staat een kind pas wettig wanneer het tenminste zeven maanden oud is, echter zo betoogt Van der Sande, wanneer er sprake is van erven, dan is het genoeg dat het levend ter wereld komt “al-waert schoon het terstondt doodt ter aerden viel ofte dat in den handen van de vroet-moer doodt bleef”. Het was in het verleden ook gebruikelijk om het kind direkt na de geboorte op de grond te leggen zodat het de aardse goederen kon erven. Nu is de foetus al in de zesde maand ter wereld gekomen. Het argument van de eiser, dat het kind op die leeftijd niet het doopsel mag ontvangen en dientengevolge niet wettig is, beargumenteert Van der Sande als volgt: “Voeg daarbij het onderscheidt tussen een bezielt lichaam en een lichaam dat bekwaam genoeg is om te erven. Een lichaam is bezielt wanneer de ziel in de vrucht gestort wordt en daardoor is een ongeboren vrucht als het ware een wezen, zeker wanneer het gaat om de vrucht te doen verdwijnen of te doden (abortus provocatus!). Maar de geboorte kan niet wettelijk en bekwaam zijn om iemand het erf aan te brengen als het alleen maar leven kan, maar het moet mede de kracht om te kunnen leven ter wereld brengen. Al-waar-omme een van de Ouden gesproken heeft dat een te vroeg geboren vrucht levendig is zoveel als het de ziel in de hemelen aangaat, maar het is niet wettelijk”, zo betoogt Van der Sande, “zoveel het erven van aardse goederen betreft”.

Zegt Van der Sande hier dat ‘Leven’ voor de wet op verschillende wijze wordt gedefinieerd? Wat is eigenlijk ‘leven’?

Het is de ziel die een organisme tot een levend wezen maakt, zeggen de Ouden. De ‘ziel’ is de bron van alle bewegingen. Niets groeit of vervalt zonder dat het zichzelf voedt en niets voedt zichzelf wanneer het niet deel heeft aan de ‘ziel’.

Aristoteles neemt waar dat de gebruikelijke menstruatie stopt wanneer een vrouw zwanger wordt en realiseert zich dat dit alleen gebeurt na gemeenschap. Hij neemt aan dat iets ‘efficiënts’ een generatie proces start en vervolgens tot een nieuw individu vormt. De wijsgeer komt dan tot de conclusie, dat in het sperma van de man een hete, vitale kracht aanwezig is die op het menstruele

bloed inwerkt. Dit bloed heeft in potentie de mogelijkheid uit te groeien tot alle delen van het menselijk lichaam. Aristoteles vergelijkt het vroege embryo met het zaad van een plant dat groeit in de grond. De baarmoeder wordt de grond en het bloed het voedsel. Het zielconcept krijgt hier de naam ‘spiritus naturalis’ (natuurkracht). Om onderscheid te kunnen maken tussen plant en mens/dier voeren de Ouden het begrip ‘spiritus vitalis’ (levensgeest) in; verdere schakering leidt tot het concept ‘spiritus animalis’ (beziel). Wat Van der Sande ons hier wil zeggen is dat hij het bezielde lichaam accepteert, maar dat hij wel graag de functies en niet de bezieling zelf van het lichaam wil waarnemen. Het kind leeft wanneer het huilt.

3. Leenhof van Zutphen

Wanneer de raadsheren en adviseurs van het Leenhof de gebeurtenissen aangaande het overlijden van Maria Elisabeth overzien, dan is de situatie voor hen redelijk duidelijk; de “vrouwe marquise” is dood en men heeft eveneens een dood kind gevonden. De bewijslast ligt bij de verweerder die een levendige geboorte veronderstelt. Als graaf Albert kan bewijzen dat het kind geleefd heeft wordt hij tot erfgenaam verklaard.

De advocaten van graaf Albert moeten dus aannemelijk maken, dat het kind levend ter wereld is gekomen en kort daarna in de “materie” is gestorven. Het sterkste argument is gebaseerd op het feit dat verscheidene wakers de nacht van vrijdag op zaterdag duidelijke “piepen en rammeling” hebben gehoord bij de buik van Maria Elisabeth. Het piepen “geleek op de stemme” van een pasgeboren kind. De getuigen verklaren dat zij het “gehuil” (in latere verklaringen) over een periode van zo’n vier uren hebben gehoord. Andere getuigen hebben het geluid ook gehoord maar schrijven dit toe aan de “winden” en overvloedige materie in het lichaam van de overledene. De advocaten van graaf Albert proberen ook nog via een geval van het levend ter wereld brengen van een kind uit een dode moeder, in de buurt van ‘s-Hertogenbosch, zijn positie te versterken maar het blijft bij dit ene geval.

In de ‘Aansprake’ stellen de advocaten van graaf Hendrik dat “...uijt alle die contschappen noch claerlick worde affgenomen dat het kint al voor die vrouwmoeder in ‘s-moeders lijff is overleden... gelijk dan diergelijcken exemplen, toe weeten dat doode kijnderen van doode moedereren sijn affgegaen, vele gevonden worden”. De nadruk ligt hierbij op de verklaringen van de vroedvrouw Maria Mooren en pastoor Peelen. Zij zeggen direct of indirect dat het kind reeds overleden was voordat de moeder stierf, hoewel Maria Mooren in een latere verklaring nadrukkelijk ontkent ooit met iemand hierover te hebben gesproken.

Daarnaast overleggen de advocaten een tiental gevallen waaruit blijkt dat er vaker dode dan levende kinderen uit een dood lichaam te voorschijn komen. Des te frequenter een geval zich

voordoet, des te dichter men bij de waarheid van een natuurlijk proces komt, aldus de toenmalige rechtsgeleerden. Een ervan wil ik in het kort beschrijven vanwege zijn gelijkenis. De 60-jarige Jacoba Kemerlinx, wisemoeder van de stad Zutphen, vertelt dat zij een tweetal jaren geleden de zwangere Hendersken huisvrouw van Hendrick van den Graeve heeft zien sterven. “Op de darden dag nae haer affsterven”, zo vertelt Jacoba verder, “als dat sij ter eerden solde bestedet worden liggende in eene kiste ein doot kijnt van haer gescheijden zij”. De ondraaglijke stank heeft doen besluiten de kist te openen.

Zowel de volmachten van graaf Albert als van graaf Hendrik zoeken hun gelijk bij de Autoriteit; het gezag van persoonlijkheden. De casus Maria Elisabeth wordt voorgelegd aan belangrijke vroedvrouwen (*Experientia optima rerum Magistra*, ondervinding is de beste leermeesteres) en medische doctoren zowel in de Lage Landen als daarbuiten.

Janneken van Karrebroeck is een ‘gezworen’ vroedvrouw in Den Haag. Zij heeft de leeftijd van 60 jaren bereikt en is al zo’n 40 jaar vroedvrouw, waarvan vele jaren reeds ordinaris vroedvrouw van “meVrouwe de Coninginne van Bohemen” (Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland) en van “meVrouwe de Princesse van Oranje” (Amalia van Solms, echtgenote van prins Frederik Hendrik). Zij verklaart dat het onmogelijk is voor een leek, ja zelfs voor een vroedvrouw om te oordelen of het gepiep de stem is van een jong kind, tenzij men het kind voelt en ziet leven.

Dr. Johannes Wier uit Emmerich, kleinzoon van de beroemde Johannes Wier, een van de grondleggers van de psychiatrie, zegt dat door de hevige epileptische aanvallen de placenta losraakt van de baarmoeder [letterlijk: *cotyloidonibus disruptis*] waardoor een zelfstandig leven door gebrek aan lucht [zuurstof] niet mogelijk is. Het kind zal spoedig sterven. De universiteit van Leiden bij monde van de Professoren Otto Heurnius, Adolphus Vorstius en Adrianus Falcoburgius zegt dat door de heftige aanvallen een beschadigde uterus (baarmoeder) ontstaat waardoor de foetus verontreinigd voedsel ontvangt en dientengevolge sterft en wel voor de moeder. Al de bovengenoemde doctoren verklaren dat na de dood de bloedige ‘humoren’ [sappen] uit eigen drang het dode lichaam verlaten en zodoende de dode foetus naar buiten brengen.

Volgens de autoriteiten die graaf Albert raadpleegt - waaronder Dr. Joannes Riolanus Jr., lijfarts van Maria de Medici koningin van Frankrijk en Dr. Joannes Veslingius, professor aan de toen beroemde medische faculteit van Padua - is het onmogelijk dat een dood kind uit een dode moeder tevoorschijn komt. Zij gaan uit van het feit dat de foetus een zelfstandig leven kan leiden door de ‘eigen ziel’. De foetus kan nog gedurende een bepaalde periode blijven leven. Wanneer

het een tekort aan lucht of voedsel bespeurt gaat de volgroeide foetus op eigen kracht het lichaam verlaten. Natuurlijk kan het door middel van een keizersnede uit het dode lichaam van de moeder gehaald worden.

Wat beslist het Leenhof van Zutphen? Na advies te hebben gevraagd aan de Hoven van Friesland, Amsterdam, Zwolle, Utrecht en Den Haag geeft het Leenhof op dit punt een duidelijk antwoord. Het antwoord is in die zin teleurstellend, althans voor de schrijver van dit verhaal, dat men niet in gaat op de filosofisch-medische gedachtengang der autoriteiten maar de beslissing is, misschien door zijn eenvoud, een juiste redenatie: niemand heeft het kind levend gezien en dientengevolge kan het niet tot de erfenis worden toegelaten.

III. Over Maria Elisabeth's medische problemen

De autoriteit, men beschouwde hem als onfeilbaar, voor de begin zeventiende-eeuwse geneeskunst was Galenus van Pergamum (129-199), lijfarts van Keizer Marcus Aurelius (121-180). Zijn geneeskundige theorieën bouwden voort op die van Hippocrates waaraan hij door nauwkeurige waarnemingen nieuwe concepten toevoegde. Hij bracht de geneeskunde onder in een systeem bestaande uit drie stelsels: het aderlijke (begint in de lever), het slagaderlijke (begint in het hart) en het zenuwstelsel (hersenen). Galenus veronderstelde dat het aderlijke bloed (veneuzen bloed) in de lever gemaakt wordt uit het voedsel, waaraan de *spiritus naturalis* (natuurlijke geest, primaire groei) wordt toegevoegd. Vanuit de lever stroomt het rijk aan voedingsstoffen, heel langzaam naar de andere organen waar het volledig verbruikt wordt. Een kleine hoeveelheid van dit veneuze bloed loopt naar de rechter boezem en kamer (veneuzen kamer) van het hart. Het meeste daarvan sijpelt door porieën naar de linker kamer (arteriële kamer), maar een kleinere hoeveelheid - enkele druppels - gaat via de longen waar het 'lucht met een vitale factor' opneemt dat vervolgens in de linker kamer (waar een aangeboren warmte heerst) met het veneuze bloed verder wordt verhit. Bij een proces van 'verbranding' ontstaat dan de '*spiritus vitalis*' (levensgeest). Zowel de *spiritus vitalis* als de

warmte gaan via de slagaderlijke vaten naar alle delen van het lichaam waar ze eveneens verbruikt worden. In de slagaderlijke vaten van de hersenen wordt het spiritus vitalis getransformeerd tot spiritus animalis (zielegeest, werking zintuigen) het actieve principe van het zenuwstelsel.

De vitale factor of ook de ‘kwaliteit warmte’ genoemd (denk hierbij aan zuurstof, niettegenstaande het feit dat dit als zodanig ruim 1500 jaar later wordt beschreven) die het bloed binnen komt, tijdens passage door de longen, is volgens Galenus de belangrijkste kwaliteit voor het handhaven van het leven. Wanneer de ademhaling en pols verminderen, reflecteert dit de verminderde productie van de spiritus vitalis en daardoor ook die van de spiritus animalis met als gevolg een uitdoven van het leven. Wanneer de vermindering in gang gezet is, is er geen herstel meer mogelijk.

Galenus beschrijft dat epilepsie veroorzaakt wordt door een verandering in de hersenen. Deze verandering kan direct maar ook indirect zijn. Een indirecte vorm van epilepsie is hetgeen Galenus ‘epilepsie door sympathie’ noemt. Een irritatie ontstaat in een ander deel van het lichaam en via de zenuwen of humoren worden dan de hersenen aangetast en ontstaan er convulsies. Binnen het humorale concept zijn het de toxische dampen van verkeerde humoren die de hersenen prikkelen. Een beruchte plaats voor het ontstaan van ‘epilepsie door sympathie’ is de maagmond.

De medici nu vermoeden dat door het eten van verkeerd voedsel of door verkeerde dampen afkomstig van de foetus, Maria Elisabeth in een epileptische toestand is geraakt. Deze toestand verergerde in de loop van de dag, waarbij Dr. Peelen de ademhaling en pols niet meer kon waarnemen en Maria Elisabeth’s lichamelijke activiteiten tot nihil waren gereduceerd. Tenslotte stopt de verbranding in de linker hartkamer en doet de dood haar intrede.

In een van de getuigenverklaringen komt naar voren dat Maria Elisabeth een klein en tenger postuur heeft. Vanaf een vrij jonge leeftijd klaagt zij over pijnen in de rug. Zij bezoekt regelmatig kuurbaden in Aken om de pijnen te verzachten.

Matthijs van Montfoort getuigt dat Maria Elisabeth “twee verscheijden reijsen (keren), voor haer Genade affsterven, gecraemt heeft ende elcker reijse [keer] een doot kindt, sijnde soonties, ter wereldt gebracht heeft”. Daarnaast bevestigt jonker van Montfoort dat “hooghgemelte Marquise

daer beneffens noch twee miscraemen heeft gehatt”. De advocaten wijzen het hof erop dat Maria Elisabeth hierin “gelijckt dan op die vrouwmoeder [Maria Mencia] ‘t selve inconvenient ende swackheijt der natuire mede subject is geweest so oock verscheidene miscraemen heeft gehadt ende alleen een vreulin als naementlick die vrouw marquise ter werelt heeft gebracht”. Wordt hier verwezen naar een erfelijke belasting (“inconvenient ende swackheijt der natuire”)?

Uit deze verklaringen had men minimaal kunnen opmaken dat de problemen van Maria Elisabeth primair te maken hebben met de zwangerschap en niet met de epilepsie. Ondanks het feit dat reeds de Hippocratici spraken over “krampen” tijdens de zwangerschap en in een schrijven van het jaar 1609 de Fransman Jacques Guillemaeu aandringt op het verplicht beëindigen van de zwangerschap als therapie voor de convulsies, wordt door het grotendeel van de toenmalige medici de convulsies niet in relatie gezien met de zwangerschap.

Wij weten dat graaf Herman te Spa stierf in de herberg ‘Im Vergulde Lew’. Enkele dagen eerder schrijft hij aan zijn zuster Catharina gravin van Culemborg: “ess ist woll also dass ich unpasslich bin, auch mit drye verscheiden kranckten beladenn, nemtlich korthheit dess adems, graveell [gruis, nier- of blaas steentjes] und wasserladens” [waterzucht]. Na zijn dood schrijft zijn dochter Juliana: “De doctoren soo het lichaam hebben gebalsemt hebben bevonden drie sterffelijke accidenten, die was dat de maeghe ten enamael was vervuijlt ofte verdorven, zoo oock de milt ende het argste daar genen raadt toe was te moogen cureren, dat was het hert was bijnaar int water swemmende ‘t welk geen cours neerwaarts konde genemen”. Deze klachten wijzen hier duidelijk in de richting van een nierinsufficiëntie.

Blijft ons af te vragen of epilepsie in de familie voorkomt. Ik denk dat we deze vraag positief moeten beantwoorden. Naar mijn mening wordt de term ‘onnozel’ ten onrechte geplakt bij de persoon van graaf Joost (1565-1600). Uit de bronnen blijkt wel dat er iets aan de hand is met deze vierde zoon van graaf Wilem IV en Maria van Nassau (hij erft niet mee in de goederen van zijn ouders!). Wanneer ik de “therapieën” en “medicamenten” analyseer dan valt mij, naast de overeenkomst van de gebruikte kruiden en voedsel, ook enkele aanbevelingen op die bij de beschrijving van de “heilige ziekte” vaak worden genoemd. In een brief gedateerd 20 september 1581 schrijft Dr. Goert Steegh aan Maria van Nassau over graaf Joost onder andere: “Ick hebbe met sijn Genade gesproocken van alle dingen daer die sich behoert voer te wachten als: hoech neder te sien, van zeer blinkende dingen als vier [vuur] ...als oeck ‘tselvede zijn Genade van Dr. Wyer [1515-1588] ende Dr. Mathijs [Cruishaar Emmerich] wel verstaende hadde”. Dat er in het archief van Huis Bergh een achttal brieven van Johannes Wier worden aangetroffen, is binnen dit

perspectief gezien niet zo vreemd. Deze beroemde tegenstander van de heksenjacht zocht naar een natuurlijke oorzaak der dingen en verwijst de geesteszieken tot het gebied van de geneeskunst en niet tot die van de rechtsgeleerdheid of de theologie.

Het geheel overziend en mij terdege realiserend dat er voor een tegenwoordige diagnose te weinig gegevens bekend zijn, wijzen de beschreven klachten en ziektegeschiedenis bij Maria Elisabeth in de richting van een preëxisterend nierprobleem [familiair] met in de zwangerschap de ontwikkeling van een eclampsie [zwangerschapsstuipen, coma] kortweg gedefinieerd als een ‘gesuperponeerde eclampsie’. Voor het optreden van eclampsie vinden we onder andere de navolgende statistische gegevens: a. komt vaker voor bij de eerste zwangerschap, b. bij meervoudige zwangerschap, c. sterke toename vanaf de zesde maand opklimmende tot de negende maand, d. vaker in de winter maanden, e. gewoonlijk leidt de eclampsie de baring in. Het komt voor dat na de aanvallen de baring niet begint, zoals bij Maria Elisabeth het geval is. Dan is de kans vrij groot dat de foetus sterft. Belangrijk is als de moeder het overleeft, dat na de geboorte van de dode foetus de aanvallen niet meer optreden, Wat betreft de mortaliteit van de moeder: a. hoe groter het aantal aanvallen hoe slechter de prognose, b. de heftigheid en duur verhogen de kans op een dodelijk afloop.

Uit deze statistische gegevens moeten wij helaas de conclusie trekken dat Maria Elisabeth niet op een goede afloop heeft mogen rekenen. Gelet op de summiere beschrijvingen van de (dodelijke) bevallingen van haar moeder was Maria Elisabeth vermoedelijk erfelijk belast met een problematisch verlopende zwangerschap. Oorzaken op moleculair niveau zijn na vele jaren van research nog steeds niet bekend. Men spreekt hier wel eens over ‘de ziekte der theorieën’ maar een doorbraak door middel van de nieuwe DNA technologie is een hoopvolle verwachting. Wel is het zo dat eclampsie sneller herkent wordt en daardoor beter behandelbaar is maar Dr. Joannes Rombius, lijfarts van Maria Elisabeth, verzuchtte bij haar dood dat over deze

“swaere questie veel geleerde medicijns koppen soude gebroocken werden”.

Hoe juist is deze vooronderstelling gebleken.

Nawoord

Graaf Hendrik kwam bij sententie van 30 maart 1637 in het bezit van alle acht lenen. Lang heeft hij er niet van mogen genieten. Hij overleed in de herberg ‘de Zwaan’ te Zutphen op 22 mei 1638 en werd op 31 mei begraven te ‘s-Heerenberg. In 1641 gaf zijn weduwe haar rechten aan Maria Elisabeth II, prinses van Hohenzollern-Hechingen, dochter van graaf Hendrik uit

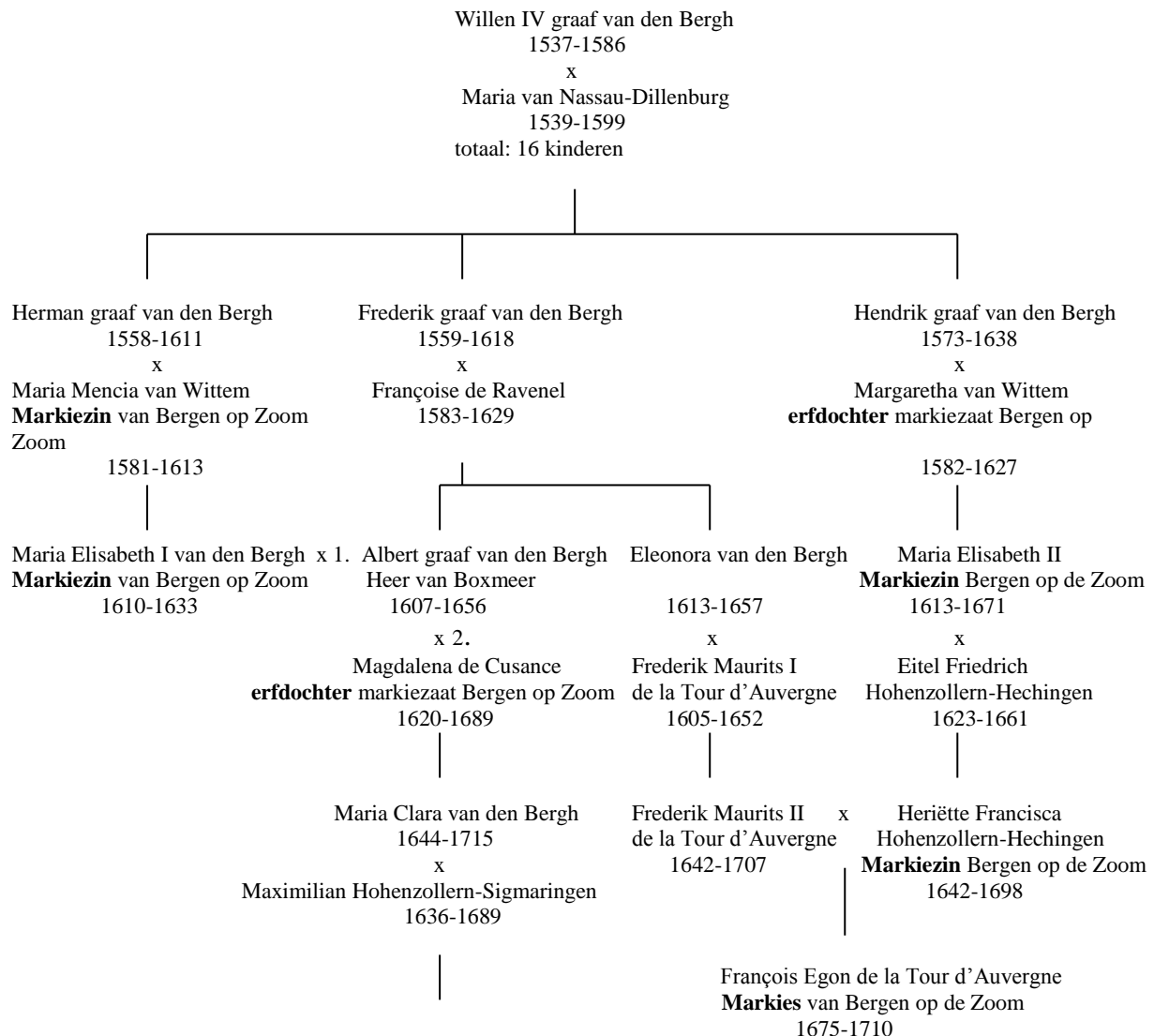
zijn eerste huwelijk met Margaretha van Witthem, een jongere zuster van Maria Mencia. Maria Elisabeth II is daadwerkelijk regerend gravin geweest van Huis Bergh. Treffend is dat zij in 1644 haar rechten, wat betreft de Gelderse lenen, afstond aan haar neef graaf Albert. Daartegenover stond dat graaf Albert zou afzien van zijn aansprake op het markiezaat van Bergen op Zoom. Het proces om de opvolging van Maria Elisabeth I in de genoemde acht lenen heeft dus in werkelijkheid elf jaar geduurd. Het bracht Huis Bergh slechts financiële verliezen. Graaf Albert hertrouwde met een nicht van zowel Maria Elisabeth I als van Maria Elisabeth II Madeleine de Cusance. Zij was een dochter van nu de jongste zus van Maria Mencia, Ernestina gehuwd met Claude François de Cusance. Graaf Albert, die zeer vetzuchtig was, stierf op 17 juli 1656 op 48-jarige leeftijd te Boxmeer. Via zijn dochter Maria Clara, gehuwd met Maximilian van Hohenzollern-Sigmaringen, kwam Huis Bergh voor vele eeuwen in het bezit van het Huis Hohenzollern-Sigmaringen.

Tenslotte blijkt uit de geschreven feiten hoe sterk nog de invloed was van de Autoriteit. Steeds gaat men bij zijn of haar overwegingen uit van of valt men terug op gezaghebbende auteurs. De geneeskunde was sterk gebaseerd op de concepten van Galenus die zelf weer steunde op de uitspraken van onder andere Hippocrates en Aristoteles. Het is kort na de dood van Maria Elisabeth dat Renatus Descartes (de franse wiskundige en filosoof die een groot deel van zijn leven hier in ons land leefde en werkte) de methodische twijfel introduceerde (Je pense, donc je suis-Cogito, ergo sum). Het experiment verdrong de autoriteit. In de tweede helft van de zeventiende eeuw bepaalt men niet meer op grond van getuigenverklaringen of een kind levend dan wel dood ter wereld is gekomen, maar men bewijst het leven aan de hand van het experiment: de longen werden uit het dode lichaampje genomen en in water gedompeld. Blijven zij drijven dan hadden de longen lucht opgenomen en heeft het kind geleefd.

Noten

Bronnen van bovengescreven artikel: Archief Huis Bergh- Procesboeken graaf Hendrik contra graaf Albert, inv.nr. 742 I/II.

Genealogie Huis Bergh

Commentaar: Schrijver verwijst naar geschreven teksten over ook nu nog altijd actuele vraag wanneer het menselijk leven aanvangt. Is dat bij de conceptie, geboorte of gedurende de ontwikkeling van de foetus. In de tijd van Maria Elisabeth lag het accent sterk op het ontvangen van de christen ziel (God blies de adem in). Het tijdstip wordt door de moeder duidelijk waargenomen; zij voelt het kind voor het eerst schoppen. Oude rechtsbronnen laten zien dat juist direct na dit tijdstip een dader strenger gestraft wordt wanneer hij een zwangere vrouw mishandelt. Maria Elisabeth lag in een diep coma waaruit zij niet is ontwaakt. Recentelijk komt de casus voor waarin de moeder hersendood verklaard is maar het lichaam kunstmatig in leven gehouden wordt om de foetus een kans te geven zich normaal te

ontwikkelen. Hebben medici het recht daartoe? Juridisch komt de vraag eveneens terug in het geval van abortus en embryo-selectie. Hoe aktueel is het bovengeschreven proces gebleven?

* Dit artikel is eerder verschenen in het *Jaarboek Achterhoek en Liemers 2006*